

Курліщук І.І. Особливості використання педагогічного потенціалу освітнього туризму в сучасному українському шкільному середовищі/Курліщук Інна Іванівна// Гуманітарний корпус: [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, філософії, педагогіки та історії] – Випуск 6. – Вінниця: ТОВ «Нілан – ЛТД». 2016. - С. 116 – 122.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСВІТНЬОГО ТУРИЗМУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Курліщук Інна Іванівна

канд.пед.наук, доцент кафедри педагогіки

ДЗ «Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка»

e-mail: innakurlishchuk@gmail.com

Постановка проблеми. Глобалізаційні детермінанти, що визначають реальність сучасної української системи освіти, актуалізують, насамперед, проблему розвитку пізнавальної активності учнівської молоді. Це забезпечується загальною спрямованістю навчально-виховного процесу в школі на формування вільної, всебічно розвиненої особистості учня, на його індивідуальний розвиток у рамках класно-урочної системи, орієнтацією на посилення національного компонента в позаурочній і позакласній роботі, у тому числі, за рахунок розширення історико-краєзнавчої роботи. Особливе місце у цьому процесі відводиться освітньому туризму, як каталізатору процесу реалізації навчально-виховних завдань.

Зазначимо, що у сучасних умовах розвитку українського суспільства, коли демократичні цінності визнанні загальним пріоритетом, актуально звучить питання туризму як одного з провідних факторів регулювання соціального життя. Загально визнаним фактом є розуміння того, що потенціал соціального розвитку залежить від вияву й активізації соціально-педагогічного аспекту туризму як механізму ефективного вдосконалення соціуму.

Ринок туристичних послуг в останні роки в Україні динамічно розвивається. А питання туризму, його виховних, освітніх, оздоровчих та ін. функцій привертають увагу ряду науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання туризму та його функцій досліджувалися у роботах М. Костриці, М. Крачила, О. Любіцевої, В.Обозного, І. Петрової, Н. Цимбалюк; заслуговують уваги дослідження в галузі педагогіки туризму А.Дуровича, Т. Дьорової, О.Костюкова, М.Олексійко, В.Смолій, В. Цибух, Ф. Шандор; питання використання можливостей різних видів туризму в педагогічному середовищі розкрито в роботах Ю. Забаєвої, М.Скрипника, Г. Цехмістрової; освітній туризм розглядався у працях М.Біржакова, Т. Сокол, В. Федорченка. Зокрема, на тенденціях розширення пізнавальної функції туризму та зростанні попиту на освітні подорожі наголошуються в працях О. Бейдика, І. Зоріна, О.Ільїної, В.Квартального, В.Кіфяка, І. Коленюк, Л. Ткачук та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Високо оцінюючи внесок науковців у вирішення проблеми використання можливостей туризму в молодіжному середовищі, вважаємо за необхідне зазначити, що проблема педагогічного потенціалу освітнього туризму у навчально-виховному процесі у школі повною мірою не досліджувалась.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виділення і аналіз особливостей використання педагогічного потенціалу туризму, зокрема, освітнього, у навчально-виховному середовищі сучасної української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туризм сьогодні значно розширює процеси виховання, освіти і навчання учнівської молоді, використовуючи при цьому популярні засоби. З педагогічної точки зору, він розглядається як система заходів спрямованих на виховання, навчання і розвиток особистості у контексті її гуманітарно-соціальних функцій. Важливість ролі туризму в соціальному житті суспільства, а також

забезпечення його доступності і водночас важливість залучення до туристичної діяльності широких верств населення підкреслюється у ряді законодавчих актів України. Так, у статті 6 другого розділу «Державна політика та державне регулювання» Закону України «Про туризм» зазначено, що «одним з пріоритетних напрямків державної політики в галузі туризму є забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій громадян» [1].

Розглядаючи питання педагогічного потенціалу освітнього туризму, наведемо визначення понять «туризм» і «освітній туризм».

У «Словнику української мови» (1970-1980) подається наступне визначення туризму – «подорожі, які здійснюються за певними маршрутами по своїй країні або за кордоном; поєднують відпочинок з пізнавальною метою, у ряді випадків мають елементи спорту» [2, с. 326].

У «Енциклопедичному словнику–довіднику з туризму» (2006) [3] дається різноаспектне визначення туризму, у тому числі, і як тимчасових виїздів (подорожей), і як економічного явища, і як особливої форми пересування людей по маршруту, і як сегмента ринку і окремої галузі господарства тощо. Та для нашого дослідження актуальне наступне визначення туризму взяте з цього ж джерела: «форма розумового і фізичного виховання, що реалізується через соціально-гуманітарні функції туризму».

Шкільний туризм сьогодні - це один з небагатьох видів діяльності, який дозволяє гармонійно розвивати соціально-адаптованого громадянина, вчить його любити свою Батьківщину. Любов до своєї Вітчизни можна розвивати через пізнання рідної природи, традицій, історії. Сьогодні в освіті та вихованні учнів широко застосовуються сучасні інформаційні технології, але при всіх їх перевагах, відчутти свою причетність до рідної землі ефективніше через туристсько-краєзнавчу роботу.

Залучення до занять туризмом починається в основному з загальноосвітньої школи. В останні роки все ширше поширюється практика залучення до занять туризмом дітей дошкільного віку у рамках сімейного самодіяльного туризму.

Для підвищення ефективності орієнтації і відбору дітей і підлітків до спортивно- туристичної діяльності існує широка програма спортивно-масових внутрішньошкільних заходів, організованих викладачами фізкультури з опорою на фізкультурний актив, весь педагогічний колектив школи, батьківський комітет і шефні підприємства й установи.

Залучення учнів загальноосвітніх шкіл до туризму тісно пов'язане з оволодінням знаннями з краєзнавства, природознавства, картографії, історії, а також з пошуково-дослідницькою роботою з метою збору матеріалів для шкільного музею.

Один з важливих розділів роботи по залученню школярів у туризм це агітаційно-пропагандистська діяльність як керівництва школи і вчителів, так і шкільного активу. Головна умова підвищення зацікавленості учнів туризмом - формування свідомого ставлення до навчально-тренувального процесу в туризмі. Участь членів туристичних секцій у суспільно корисних заходах сприяє формуванню єдиного колективу. Тільки в цьому випадку у школярів виховується усвідомлена потреба в туризмі. Роль педагога в орієнтації учнів полягає в тому, щоб, враховуючи індивідуальні особливості школярів, послідовно розкривати перед ними форми і методи туристичної роботи, підтримувати творчість і ініціативу. Треба домагатися, щоб вибір учнями активної туристичної діяльності був свідомим. Слід заздалегідь пояснити специфіку занять туризмом, пов'язану з проявом значної витривалості і морально-вольових якостей, високим рівнем організованості туристів, суворим дотриманням правил по техніці безпеки, активною участю у багатьох суспільно корисних справах.

За допомогою туризму можна створити неординарні умови, які потрібно подолати для досягнення мети, і ніякими лекціями і бесідами не виховати у

школяра почуття дружби і взаємодопомоги, «товариського плеча», які виникають в туристичному поході, у туристичних змаганнях.

Говорячи про сучасний туризм, зокрема шкільний, слід наголосити, що він виконує наступні педагогічні функції:

- *виховну* - формування почуття колективізму, моральних і естетичних якостей;
- *освітню* - закріплення і поповнення знань з краєзнавства, природознавства, топографії, історії, знайомство з культурою і традиціями країн і народів світу;
- *розвивальну* – відбувається розвиток пізнавальної активності, формування світогляду, забезпечення можливості адекватного самопізнання, озброєння комунікативними навичками;
- *оздоровчу* - використання благотворного впливу природних чинників на стан організму, розвиток адаптаційних можливостей;
- *спортивну* - створення бази загальної фізичної підготовки, спеціальна підготовка з туристичної техніки;
- *соціалізуючу* - відбувається оволодіння навичками взаємодії з іншими людьми, як добре знайомими, так і зовсім незнайомими, у тому числі такими, що належать до іншої нації, мають інші культурні і релігійні вподобання; формування політичного іміджу країни за кордоном тощо;
- *культурологічну* - сприяння поширенню і створенню культурних цінностей; формування поважного ставлення до культурної самобутності різних народів, виховання бажання активно допомагати розповсюдженню тих культурних цінностей, які мають етичне значення;
- *рекреаційну* - забезпечує відпочинок, підтримку психічного здоров'я, дарує нові враження.

Таким чином, на перший план виступають просвітницько-виховні, культурологічні функції туризму, що відіграють помітну роль у формуванні повноцінної гармонійно розвинутої особистості. Найповніше ці завдання

реалізуються в межах освітнього туризму. Освітній туризм це поїздки, під час яких турист поєднує відпочинок і навчання.

Освітній туризм розглядається науковцями (О. Бейдик, М.Біржаков, І.Кіфяк, Т. Сокол, В. Федорченко), як окремий вид туризму, відмінною рисою якого є те, що він сприяє формуванню соціальної мобільності, професійної універсальності, навичок самоосвіти, стимулює інтелектуальний розвиток особистості.

Мета освітнього туризму - складається в сприянні формуванню особистості, здатної до активної і ефективної життєдіяльності в багатонаціональному і полікультурному середовищі.

Освітній туризм класифікують наступним чином:

- навчальні подорожі, що передбачають одержання освіти у всесвітньовідомих навчальних центрах, які тривають декілька років, але поділені на семестри;
- «мовні тури», що передбачають вивчення іноземної мови у відповідному мовному середовищі;
- спортивно-навчальні тури - серед них є тури з навчанням гри в гольф, теніс, серфінг, катанню на гірських лижах тощо. Метою таких турів є надання можливості навчитись обраному виду спорту;
- стажування - передбачає навчання за відповідними програмами для одержання відповідної кваліфікації;
- навчання в майстер-класах, метою яких є обмін досвідом та одержання нової професійно важливої інформації;
- спеціалізовані екскурсійно-ознайомлювальні мандрівки за різними маршрутами, пов'язаними з відвіданням центрів культури, пам'яток історії й етнографічного мистецтва тощо.

За формами освітній туризм учнівської молоді може передбачати: виїзні табори; туристські поїздки; комплексні проекти; дослідницькі проекти;

заняття в музеях; багатоденні екскурсії; заочні екскурсії; тривалі або короткострокові мовні курси.

Серед найважливіших передумов, що визначають обставини розвитку світового освітнього туризму виступають: глобалізація інформаційного простору; демократизація і лібералізація сфери міжнародних відносин; розвиток розгалуженої транспортної інфраструктури між країнами; зростання мобільності людей; налагодження міжкультурних зв'язків; спрощення візового режиму для ряду країн; підвищення цінності освіти (одночасне збільшення професійних вимог до будь-якого спеціаліста й уніфікація вимог до професійної компетентності) та ін.

Сучасні тенденції розвитку освітнього туризму в Україні свідчать про досить активний розвиток як зовнішнього, так і внутрішнього освітнього туризму.

Таким чином, розглядаючи освітній туризм як систему заходів спрямованих на виховання, навчання і розвиток особистості у контексті її гуманітарно-соціальних функцій, виявимо особливості використання його педагогічного потенціалу в освітньому середовищі сучасної української школи.

У сучасній українській школі широко використовуються такі інструменти освітнього туризму як екскурсії, походи, тури, екологічні стежки, волонтерські маршрути та ін.

Слід зазначити, що у рамках навчально-виховного процесу екскурсія стає навчально-дослідною роботою, що включає теоретичну підготовку, збір матеріалу та звіт про результат проведеної роботи.

Великим потенціалом володіють екскурсії на виробництво, до яких активно залучаються учні всіх шкільних ланок. Відкрита політика навчальних і наукових закладів дають можливість учнівській молоді вийти за межі своєї школи і повчитися в іншому місці. Це підвищує мобільність, розширює коло знайомств, збагачує особистість.

Подорожі й екскурсії розширюють кругозір, дають можливість краще пізнати історію і географію не лише своєї країни, а і світу, побачити на власні очі різні природні об'єкти, пізнати історію, пробуджують глибоку любов до природи і поважне ставлення до її ресурсів.

Освітні курси для школярів проводять різні науково-дослідні бази, музеї, екоцентри, а також зоопарки, дельфінарії, інститути.

Дуже багато школярів в усьому світі беруть участь сьогодні в поїздках для отримання знань з біології, географії та геології. Їхнє захоплення - не просто хобі, а можливість отримати цікаву і прибуткову професію у майбутньому.

Ефективною формою виховання учнів у процесі позакласної роботи є дні освітнього туризму в школі. Їх проводять з метою формування у школярів бажань і схильностей до навчально-дослідницької роботи; залучення учнів до активного оволодіння базовими знаннями тощо.

Сьогодні існує велика кількість оздоровчо - освітніх таборів, де відбуваються тематичні заходи, які надають можливість повного занурення в будь-яку галузь знань. Організуються літні школи з вивчення точних наук, історії, культурології, мови тощо.

Як бачимо, в освітній туристській діяльності, що організується школою, реалізується вимоги суспільства до виховання учнів, їхнього всебічного розвитку, ведення здорового способу життя. Туристська діяльність виконує комплексну позакласну і позашкільну виховну роботу школи, сприяє формуванню соціально активного, духовно і фізично здорового покоління. Тому туристська діяльність характеризується, насамперед, свідомим і творчим виконанням учнями добровільно узятих на себе обов'язків і суспільно корисною роботою в походах, подорожах і експедиціях.

Висновки. Таким чином, ми бачимо, що у процесі освітньої туристичної діяльності створюються умови для безперервного розвитку

особистості на всіх щаблях освітнього процесу. Туризм трансформує соціальний досвід, творчу діяльність, емоційно-ціннісні відносини в сформовану особистість. Освітній туризм в культурному, національному, патріотичному, духовному вихованні учнівської молоді відіграє особливу роль. Завдяки туристичній діяльності школяри більше дізнаються про історію не лише своєї країни, а й інших країн, залучаються до багатств полікультурного спадку людства. Туризм розширює кругозір молоді, наочно демонструє значущість фізичного розвитку, допомагає школярам відчувати себе частиною природного, культурного, соціального простору. Зміст туристської діяльності учнів полягає в формуванні суспільної спрямованості особистості школярів, її соціальної активності, наслідком якої є усвідомлене ставлення учнів до навчання, праці, суспільної роботи.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 р. № 324/95 – ВР. [Електроний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>
2. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980. — Т. 10.
3. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / Автори-укладачі: В.А.Смолій, В.К. Федорченко, В.І. Цибух. - К.: Видавничий Дім "Слово", 2006.— 372 с.